

نقد کتاب «معرفی برخی گونه‌های مهم مرتعی مناسب برای توسعه و اصلاح مراتع ایران»

یونس عصری*

مراتع، سطح قابل توجهی از اراضی کشور را به خود اختصاص می‌دهند و دارای فلور غنی با گونه‌های بسیار با ارزش از نظر علوفه‌ای و حفاظتی هستند. براساس تعریف انجمن مرتع‌داری ایران در سال ۱۳۸۳، مرتع زمینی است اعم از کوه و دامنه و یا زمین مسطح با پوششی از نباتات طبیعی خودرو که پوشش گیاهی آن علفی، بوته‌ای، درختچه‌ای و یا به صورت پراکنده دارای درخت بوده و به‌عنوان منبع تولید غذا برای دام اهلی و حیات وحش و یا سایر مواهب طبیعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از سالیان پیش به دلیل بهره‌برداری‌های نامناسب و تخریب محیط‌زیست و در نتیجه فشارهای وارد شده بر عرصه‌های مرتعی کشور، پوشش گیاهی این رویشگاه‌ها در معرض آسیب جدی قرار گرفته است و بسیاری از گونه‌های علوفه‌ای مرغوب در معرض خطر انقراض قرار دارند. برای رسیدن به تولید بهینه و بهره‌برداری پایدار، افزایش کمی و کیفی پوشش گیاهی از مهم‌ترین اهدافی است که در مدیریت مرتع دنبال می‌شود، زیرا با افزایش پوشش گیاهی، افزایش تولیدات مرتع، حفاظت خاک و جلوگیری از فرسایش و جابه‌جایی آن، افزایش بیشتر نفوذ آب در مرتع و بهبود شاخص‌های اساسی، پایداری اکولوژیکی تضمین می‌شود.

گام نخست در اعمال مدیریت صحیح و اجرای عملیات اصلاحی و احیایی، شناخت رویشگاه به‌ویژه انتخاب گونه‌های گیاهی مناسب است. پیش از تأسیس سازمان جنگل‌ها و مراتع در سال ۱۳۳۴، هیچ‌گونه تشکیلاتی در مراتع کشور وجود نداشت و مراتع تنها بر پایه دانش سنتی اداره می‌شد. با ورود آقای پرفسور پابو به کشور و اجرای پروژه‌های تحقیقاتی در زمینه مراتع ایران توسط فائو و در ادامه، تدوین و ارائه کتاب‌ها و گزارش‌ها از سال ۱۳۴۳، به تدریج مرتع‌داری نوین در کشور پا گرفت و طی چند دهه پژوهش‌هایی توسط مؤسسه‌های تحقیقاتی به‌ویژه مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور و دانشکده‌های منابع طبیعی در قالب طرح‌های پژوهشی، رساله‌های دکترا و پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد به‌طور عمده در زمینه بررسی اکولوژی فردی (آتاکولوژی)، فنولوژی و سازگاری تعدادی از گونه‌های مرتعی انجام شد. باین‌حال، به دلیل عدم شناخت کافی از گونه‌ها و پراکندگی اطلاعات موجود، این گونه‌ها در برنامه‌های اجرایی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند، به‌طور عمومی به جای توسعه و تقویت گونه‌های بومی، از تعداد محدودی گونه‌های خاص و غیربومی نقاط دیگر جهان، استفاده شده است. این وضعیت آقای مهندس جواد مقیمی، کارشناس ارشد و پژوهشگر برجسته و متعهد دفتر فنی مرتع

*-دانشیار، مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران
پست الکترونیک: asri@rifr-ac.ir

سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور را بر آن داشت که اطلاعات و تجربیات سه دهه فعالیت در عرصه‌های مرتعی کشور را در کتابی تحت عنوان «معرفی برخی از گونه‌های مهم مرتعی مناسب برای توسعه و اصلاح مراتع ایران» به رشته تحریر درآورد تا کارشناسان، پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان به این زمینه علمی، شناخت مناسبی از گونه‌های بومی مراتع کشور داشته باشند. این کتاب حاصل بیش از سه سال کار و تلاش مداوم ایشان برای جمع‌آوری اطلاعات داخلی و خارجی، بازدید از بسیاری از عرصه‌ها و مشورت با کارشناسان اجرایی، پژوهشگران و مرتع‌داران است. بی‌شک گونه‌های معرفی شده در این کتاب نفیس شامل همه گیاهان مطرح در این زمینه نیست، بلکه رستنی‌های ارزشمند دیگری نیز وجود دارند و غنای این مجموعه و تعداد

برای استفاده بهتر و ساده‌تر از مطالب این کتاب، اطلاعات مربوط به هر گونه در ۱۳ عنوان شامل نام‌گذاری، مرفولوژی، گستره رویشی، گیاهان عمده همراه، فیزیوگرافی و توپوگرافی، اقلیم، بارندگی، حرارت، خاک، فنولوژی، ارزش غذایی، تکثیر و ویژگی‌ها و کاربردها طبقه‌بندی شده و برای کاهش حجم کتاب در بسیاری موارد از «عبارت» به جای «جمله کامل» استفاده شده است. نوع اطلاعات و منابعی را که برای تدوین هر عنوان به کار رفته است، می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

- نام علمی: نام علمی صحیح گونه‌ها با استفاده از فلورهای معتبر استخراج شده است. برای کمک به علاقه‌مندان و دانش‌پژوهان در استفاده از مقالات به زبان انگلیسی، نام انگلیسی گونه‌ها نیز آورده شده است. در مورد نام‌های فارسی گیاهان سعی شده نام‌های رایج موجود مانند درمنه دشتی و درمنه کوهی به کار برده شود و از نام‌های نامأنوس، یا نام‌های پیشنهادی بعضی از پژوهشگران برای گونه‌هایی که نام فارسی ندارند، خودداری شده است.

- مرفولوژی: برای بیان مرفولوژی گونه‌ها به‌طور عمده سیمای ظاهری گیاه مورد توجه بوده است و اطلاعات مربوط به ارتفاع، قطر یقه و تاج گیاهان ممکن است به دلیل اندازه‌گیری پایه‌های مشاهده شده در طبیعت با اطلاعات فلورها متفاوت باشد. همچنین، در این قسمت، برای شناخت سریع‌تر گونه‌ها، از عکس گیاه استفاده شده است.

- گستره رویشی: در این قسمت، پراکنش و موقعیت جغرافیایی کلان گونه‌ها در کشور بیان و نمای از پراکندگی استانی گونه‌ها به‌صورت نقشه ارائه شده است. البته طبق اشاره مؤلف، گستره و پراکنش ذکر شده به مفهوم عدم حضور گیاه در مناطق دیگر نیست، بلکه این پراکندگی با توجه به گزارش‌ها، فلورها و برخی هرباریوم‌ها مشخص شده است.

- فیزیوگرافی و توپوگرافی: در این مورد با بیان تیپ‌ها و احتمالاً واحدهای اراضی براساس روش‌های معمول (کوه‌ها، تپه‌ها، فلات‌ها، تراس‌های فوقانی و غیره)، ویژگی‌های عمومی عرصه و رویشگاه گیاهان ذکر شده است. همچنین، اطلاعات تکمیلی مانند دامنه ارتفاعی از سطح دریا، شیب، صخره‌ای بودن و عمق آب زیرزمینی نیز آورده شده است.

- اقلیم و پارامترهای آن: با توجه به اینکه تغییرات اقلیمی و پارامترهای آن در اکثر رویشگاه‌ها موجب استقرار و غلبه رستنی‌های خاص می‌شود، در این قسمت، نوع اقلیم و شاخص‌های مهمی نظیر بارش سالانه، نوع بارش، دمای سالانه، دماهای کمینه و بیشینه مطلق، دوره‌های خشکی و یخبندان و غیره بیان شده است. - خاک: تشریح خاک نیز از عوامل اصلی شناخت رویشگاه

این کتاب حاصل بیش از سه سال کار و تلاش مداوم ایشان برای جمع‌آوری اطلاعات داخلی و خارجی، بازدید از بسیاری از عرصه‌ها و مشورت با کارشناسان اجرایی، پژوهشگران و مرتع‌داران است. بی‌شک گونه‌های معرفی شده در این کتاب نفیس شامل همه گیاهان مطرح در این زمینه نیست، بلکه رستنی‌های ارزشمند دیگری نیز وجود دارند و غنای این مجموعه و تعداد گونه‌ها با ادامه پژوهش‌ها و به مرور زمان افزایش خواهد یافت و بازنگری در محتوی و فهرست گونه‌ای این کتاب را الزامی خواهد کرد. این کتاب با ادامه پژوهش‌ها و به مرور زمان افزایش خواهد یافت و بازنگری در محتوی و فهرست گونه‌ای این کتاب را الزامی خواهد کرد.

گونه‌ها با ادامه پژوهش‌ها و به مرور زمان افزایش خواهد یافت و بازنگری در محتوی و فهرست گونه‌ای این کتاب را الزامی خواهد کرد. این کتاب با مقدمه و شرح نواحی فینوجغرافیایی ایران آغاز شده و سپس به معرفی گونه‌های مهم مرتعی ایران می‌پردازد. این مجموعه ارزشمند در ۶۹۹ صفحه توسط انتشارات آرون و با حمایت دفتر ترویج و مشارکت مردمی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور در ۱۵۰۰ نسخه در قطع وزیری با کاغذ مرغوب و تصاویر زیبایی گیاهان در سال ۱۳۸۴ به چاپ رسیده است. مهندس مقیمی در این کتاب در مجموع، ۱۲۴ گونه مهم مرتعی متعلق به ۶۸ جنس و ۱۲ تیره را معرفی کرده است.

از این تعداد، ۵۱ گونه به (Poaceae) Gramineae ، ۲۸ گونه به (Amaranthaceae) Chenopodiaceae ، ۲۴ گونه به (Fabaceae) Papilionaceae ، ۸ گونه به (Apiaceae) Umbelliferae ، ۵ گونه به (Zygophyllaceae) Compositae ، ۲ گونه به (Brassicaceae) Cruciferae ، Cyperaceae ، Ephedraceae ، Labiatae (Lamiaceae) ، Polygonaceae و Rosaceae تعلق دارند. همچنین، ۱۴ گونه یونجه یک‌ساله شناسایی شده در کشور نیز با نام *Medicago spp.* تحت یک عنوان ذکر شده‌اند. چهار گونه معرفی شده از جنس *Atriplex* شامل *A. canescens* ، *A. halimus* ، *A. lentiformis* و *A. nummularia* وارداتی و غیربومی هستند که بیش از ۴۰ سال در امر اصلاح مراتع مورد استفاده قرار گرفته‌اند و در سطوح به‌نسبت زیادی کاشته و مطالعات و پژوهش‌های زیادی در مورد آنها انجام شده است.

Diplotaenia cachrydifolia Boiss.

Syn: *Peucedanum cachrydifolium*

Fam: Umbelliferae

En: -

فارسی: کُرز

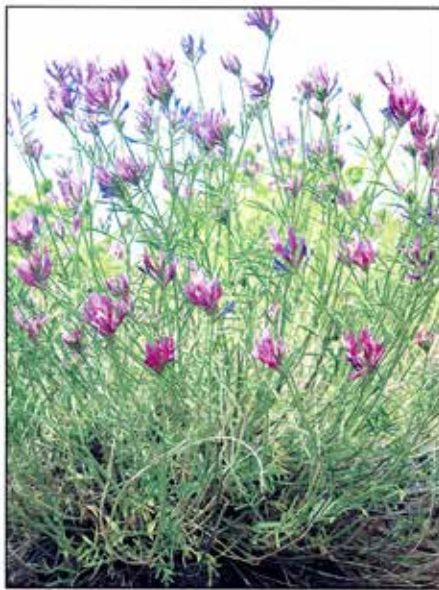
Ferula gumosa Boiss.

Syn: *Ferula galbaniflua*

Fam: Umbelliferae

En: galbanum plant

فارسی: یاریجه، قاسنی

Astragalus brevidens Freyn.

Syn: -

Fam: Papilionaceae

En: -

فارسی: -

Ferula assa-foetida L.

Syn: *Narthex polakii*

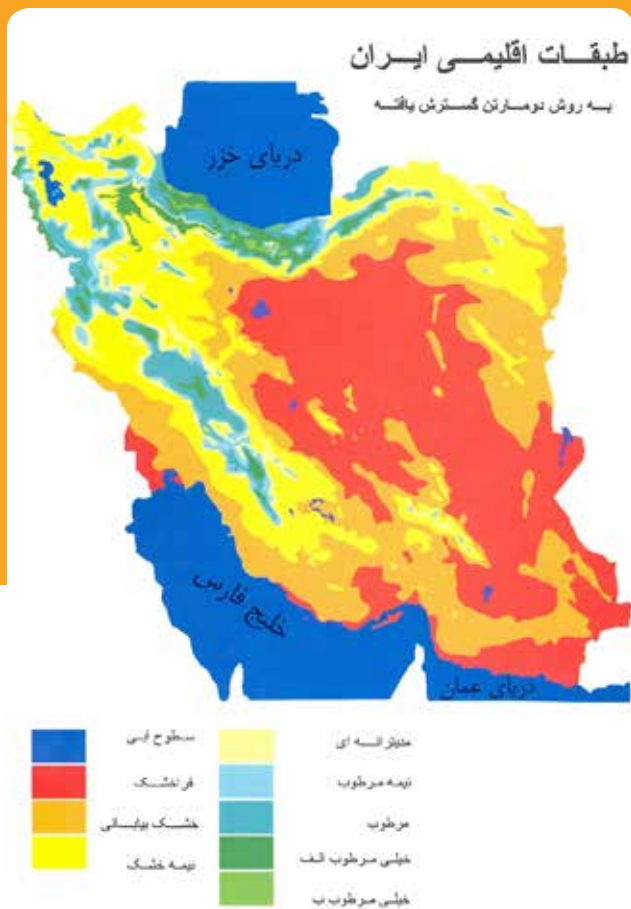
Fam: Umbelliferae

En: asafetida giant fennel

فارسی: آنقوزه

نیز عوامل شیمیایی مانند شوری، قلیائیت، آهک، گچ و حساسیت، یا نیاز این عوامل براساس اطلاعات به دست آمده، ذکر شده است.
- فنولوژی: فنولوژی یا پدیده‌شناسی تغییرات زمانی مراحل رویشی و زایشی گیاهان مانند شروع رشد رویشی، گل‌دهی و

است، حتی مواردی نظیر شوری، اسیدیته و شنی بودن خاک باعث می‌شود که تأثیر آب‌وهوا در درجه دوم اهمیت قرار گرفته و خاک عامل اصلی ایجاد و گسترش پوشش گیاهی باشد. در این مورد، عوامل فیزیکی نظیر عمق، بافت، زهکشی، سنگ و سنگ‌ریزه و

نقد کتاب

Phalaris arundinacea L.
Syn: *Diglyphis arundinacea*
Fam: Gramineae
En: Reed canary grass

فارسی: دانه قناری، علف قناری

شده است. روش‌های تکثیر غیرجنسی نظیر استولون و ریزوم از ویژگی‌های مناسب و باارزش گیاه است که به بقا و مقاومت گیاه در برابر مواردی مانند صدمات ناشی از چرا، خشکی و خشک‌سالی کمک می‌کند. همچنین، وزن هزار دانه و قوه نامیه بذر نیز ذکر شده است، البته این موارد می‌توانند برحسب شرایط محیطی کمی تغییر کنند.

- ویژگی‌ها و کاربرد: در این قسمت، اطلاعات به نسبت جامع و کاربردی در مورد گونه‌ها ارائه شده است. اطلاعاتی مانند وضعیت گونه در ترکیب گیاهی در رویشگاه و امکان تشکیل جامعه، وضعیت ریشه، سازش‌ها، مقاومت‌ها و حساسیت‌های گیاه به عواملی مانند سرما، خشکی، خشک‌سالی، یخبندان، شوری، قلیائیت، چرا، دام، موقعیت اکولوژیکی (قشلاقی، بیلاقی و غیره)، فصل مناسب برای بهره‌برداری، نحوه استقرار در طبیعت، تولید علوفه و نوسان‌های آن در اثر تغییرات عوامل محیطی، خوش‌خوراکی، ارزش رجحانی و نحوه کشت ارائه شده است. همچنین، اهمیت، کاربردها و مصارف گوناگون گیاه مانند علوفه‌ای، حفاظتی و صنعتی نیز بیان شده است. مهندس مقیمی پس از بیان مقدمه مبسوط، نواحی رویشی ایران را براساس تقسیم‌بندی‌های فیتوجغرافیایی دکتر حبیب‌اله ثابتی و پرفسور هانری پابو معرفی کرده است. این نواحی عبارتند از: (۱) ناحیه اروپا- سبیری (حوزه هیرکانی)، (۲) ناحیه مدیترانه‌ای، (۳)

بذردهی را نشان می‌دهد. این ویژگی ابزار مهمی در مدیریت مراتع است، به طوری که براساس اطلاعات فنولوژی گونه‌های مهم مرتعی، می‌توان نحوه مدیریت چرای دام مانند تعیین زمان ورود و خروج دام و سیستم‌های چرای مناسب را انتخاب کرد و درعین حال، به اهدافی مانند جمع‌آوری به موقع بذر و فرصت‌دهی مناسب برای رشد و نمو گونه‌های مرغوب و کلیدی دست یافت. اگرچه در این قسمت، فنولوژی گونه‌ها براساس اطلاعات به دست آمده از منابع مختلف ذکر شده است، اما با توجه به تغییرات آب‌وهوایی به‌ویژه ترسالی‌ها و خشک‌سالی‌ها، همچنین ارتفاع از سطح دریا، ممکن است مراحل فنولوژی در کوتاه‌مدت تفاوت‌هایی را نشان دهد، بنابراین باید در استفاده از این اطلاعات به این مهم نیز توجه شود.

- ارزش غذایی: آگاهی در زمینه نیازها و تغذیه دام از یک سو و کیفیت و ارزش غذایی علوفه از سوی دیگر، یکی از موارد اساسی در امر برنامه‌ریزی مرتع است. متأسفانه اقدامات انجام شده در کشور در این زمینه، به‌هیچ‌وجه کافی نبوده و این فعالیت‌ها اغلب ناقص است، به طوری که تنها به تعیین چند پارامتر و یک یا دو مرحله فنولوژی گیاه بسنده شده است. بنابراین اطلاعات ارائه شده در قسمت ارزش غذایی گونه‌ها در این کتاب یکنواخت نبوده و ضروری است در آینده براساس پژوهش‌های منسجم تکمیل شود. - تکثیر: در این قسمت روش‌های تجدید حیات گیاهان تشریح

Botrychola ischaemum (L.) KENG.

Syn: *Andropogon ischaemum*

Fam: Gramineae

En: plain blue-stem

فارسی: جارو پنجه‌ای

Seidlitzia rosmarinus (Ehremb.) Bge.

Syn: *Stueda rosmarinus*

Fam: Chenopodiaceae

En: salt gosse-foot

فارسی: آشنان - آشنیان

که باید بشود، مشهود است. اگرچه از نظر او عدم وجود عزم جدی مسئولان در اغلب کشورهای جهان سوم، نه تنها سبب بهبود شرایط محیط‌زیست و منابع طبیعی نخواهد شد، بلکه روند تخریب را نیز در آنها تشدید می‌کند، همان‌گونه که شاهد بارز این امر را می‌توان در وضعیت منابع طبیعی کشور در ۷۰ سال اخیر مشاهده کرد، اما همیشه امیدوار به اصلاح و امکان بهتر شدن این شرایط در پهنه مراتع کشور است. به‌عنوان مثال، هنگامی که به این باور رسید که در طرح‌های مرتع‌داری تهیه شده به‌ویژه در بخش برنامه‌ریزی، به‌واسطه کمی دانش سین‌اکولوژی و به‌ویژه آت‌اکولوژی گونه‌های مرتعی با کمبودها و مشکلاتی روبه‌رو است، از اواسط دهه ۷۰ با پشتکار و جدیت شروع به جمع‌آوری اطلاعات میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای در رابطه با گونه‌های مهم مرتعی کرد که حاصل آن انتشار کتاب پیش‌رو است.

مهندس مقیمی معتقد است نشست و گفت‌وگوی جدی و هدایت‌شده با دامداران در زمان تهیه طرح‌ها، دیدگاه‌های او را در امر مرتع بازتر و کامل‌تر کرده و حتی گاهی تغییر داده و به این باور رسیده است که تغییر اساسی در رویکرد و نحوه نگرش به مدیریت مرتع از الزامات اجتناب‌ناپذیر است و در این رهگذر استفاده از همکاری، جلب مشارکت و بهره‌گیری از دانش بومی ارزشمند و مغفول‌مانده دامداران به منزله پایه‌های محکمی برای تهیه طرح‌های مرتع‌داری است. براساس این تفکر، دیدگاه‌های خود را در سال ۱۳۹۵ در کنفرانسی با حضور کارشناسان، مدیران، پژوهشگران و دانشجویان ارائه کرد. او معتقد است، هرچند تحقق این اندیشه مانند مسیری سنگلاخی و صعب‌العبور است، اما در انتهای آن چراغی

ناحیه ایرانی- تورانی (شامل مناطق نیمه‌بیابانی، استپی، نیمه‌استپی، جنگل‌های خشک و کوه‌های بلند)، ۴) ناحیه صحارا- سندی و ۵) ناحیه سودان- دکانی (خلیج و عمانی). در این قسمت، موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های محیطی هر یک از این نواحی به‌همراه فهرستی از گونه‌های غالب و شاخص آنها تشریح شده است. در انتهای کتاب طبقات اقلیمی ایران به روش دوما رتن گسترش یافته، تقسیمات آب‌وهوایی ایران به روش پابو و نواحی رویشی ایران در قالب سه نقشه رنگی با کیفیت خوب ارائه شده است. همچنین، برای آشنایی و استفاده بسیاری از کارشناسان از تقسیمات اقلیمی و مطالعات بتانیکی پابو، پراکنش گونه‌های مرتعی معرفی شده در این کتاب در نواحی خرد و کلان، این تقسیم‌بندی در پیوست شماره ۱ کتاب نشان داده شده است.

در مجموع، مهندس مقیمی تمام تلاش خود را برای مطلوب بودن کیفیت علمی این کتاب به عمل آورده که قابل تحسین است. این کتاب اطلاعات جامع و مفیدی را در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد که حاصل تجربیات ایشان و سایر کارشناسان و پژوهشگران علوم مرتع است. این کتاب نفیس در سال ۱۳۸۴ به‌عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران انتخاب و موفق به اخذ لوح تقدیر و دریافت جایزه شد.

دیدگاه مهندس مقیمی در زمینه مدیریت مرتع
علاقه شدید مهندس مقیمی به فعالیت‌های علمی و کارشناسی سبب شد تا چندان به کارهای مدیریتی توجه نداشته باشد. در اندیشه وی همیشه پارادوکسی ناشی از آنچه که می‌شود و آنچه

مناطق شور در پرت استرالیای غربی گذراند. مهندس مقیمی از ابتدای تشکیل کمیته فنی دفتر مرتع و نیز کمیته تخصصی مشترک بین مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور و سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور، به‌عنوان نماینده بخش مرتع مشغول به فعالیت بود و این مورد تا زمان بازنشستگی او ادامه داشت. ایشان همچنین عضو کمیته علمی انجمن مرتع‌داری کشور است، این فعالیت‌ها حسب مورد کماکان ادامه دارد. مهندس مقیمی علاوه بر تدریس در مراکز آموزشی چالوس، کلاک و کلارآباد، مبادرت به تدوین طرح‌ها، تألیف نشریات و مقالات مختلفی مانند «نواحی گیاهی جهان»، «نگرشی به مسائل بذر و تولید بذر در کشور» و «شیوه‌نامه احداث ایستگاه تولید بذر» کرد. جمع‌آوری و تدوین خلاصه‌ای از پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه‌های کشور تا سال ۱۳۸۰ (در ۴ جلد) و مطالعه بیش از ۵ میلیون هکتار از پوشش مرتعی کشور از دیگر فعالیت‌های ایشان است. مهندس مقیمی پس از بازنشستگی در سال ۱۳۸۱، به همراه چند تن از هم‌اندیشان خود، اقدام به تأسیس شرکت مهندسی مشاور کردند، حاصل مطالعات و بررسی‌های مرتعی ایشان در این شرکت تا این زمان، تهیه حدود ۴۰۰ فقره طرح مرتع‌داری در سطح ۸۱ شهرستان از ۱۶ استان و در مساحت حدود ۵۰۰ هزار هکتار در نواحی رویشی مختلف کشور است. ایشان دارای سه فرزند است، فرزندان پسر ایشان استادان دانشگاه‌های تهران و شریف هستند و دختر ایشان نیز دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته فناوری اطلاعات (IT) است.

روشن و آینده‌ای امیدبخش قرار دارد. از دستاوردهای دیگر بازدیدهای میدانی و گفت‌وگو با دامداران ایجاد این باور است که آشنایی کارشناسان بخش مرتع با شیوه‌های مرتع‌داری و دامداری و آگاهی آنان از دانش بومی و بهره‌گیری از آنها در تهیه طرح‌های مرتع‌داری امری ضروری است و بی‌توجهی به آن همیشه خسارت‌های زیادی را در راه نیل به اهداف به همراه دارد، امری که متأسفانه پیش‌ازاین کمتر مورد توجه قرار گرفته است. درک و اهمیت این مسئله موجب شده که ایشان در سال‌های اخیر برای شناخت و ارزش توسعه و ترویج دانش بومی و ایجاد هم‌دلی و همفکری بین کارشناسان، دامداران، پژوهشگران مطالعات اجتماعی-اقتصادی و پژوهشگران علوم مرتع به‌شدت فعالیت کند، به‌طوری‌که در حال حاضر بیشتر اوقات خود را به مطالعه و جمع‌آوری اطلاعات در زمینه مرتع‌داری و دامداری از دیدگاه دانش بومی صرف کرده و امید آن دارد که اطلاعات میدانی جامع جمع‌آوری شده با امید به ترویج و گسترش آنها در اختیار کارشناسان و دانشجویان علاقه‌مند قرار گیرد.

زندگینامه مهندس مقیمی

مهندس جواد مقیمی در سال ۱۳۲۸ در اراک به دنیا آمد. به‌واسطه انتقال پدر به تهران، تحصیلات خود را در دبستان دلگشا و دبیرستان دهخدا گذراند و در سال ۱۳۵۰ موفق به اخذ مدرک کارشناسی در رشته جنگل‌داری از دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران شد. از همان سال فعالیت‌های خود را در دفتر فنی مرتع سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور آغاز کرد. مدتی رئیس اداره مراتع ساری بود، تا سال ۱۳۶۱ به‌عنوان رئیس اداره مراتع اصفهان مشغول به کار بود، سپس به تهران منتقل شد و تا زمان بازنشستگی، در این دفتر و در مسئولیت‌های مختلف فعالیت کرد. در سال ۱۳۶۲ مسئولیت ایستگاه‌های تولید بذرهای مرتعی به ایشان محول شد. در آن زمان دفتر فنی مرتع دارای تعدادی ایستگاه بود، بسیاری از آن ایستگاه‌ها دارای محدودیت‌های اکولوژیکی مانند توپوگرافی، خاک و آب بودند. با بررسی‌های همه‌جانبه ایشان، ایستگاه‌های نامناسب حذف و تعدادی ایستگاه مناسب به مجموعه اضافه و برای نخستین بار برای تعدادی از آنها طرح تهیه شد.

با تأسیس دوره کارشناسی ارشد رشته مرتع‌داری در دانشکده منابع طبیعی تهران، هم‌زمان با انجام وظایف اداری، در سال ۱۳۶۷ در مقطع کارشناسی ارشد فارغ‌التحصیل شد. از سال ۱۳۷۷ تا زمان بازنشستگی به‌عنوان رئیس اداره اصلاح و احیاء مرتع مشغول به کار بود. در این دوره مدتی به‌عنوان همکار در پروژه مشترک با سازمان خواربار جهانی (FAO) در منطقه زرنند ساوه فعالیت کرد، هم‌زمان دوره آموزشی ۶ ماهه‌ای را نیز در رابطه با اصلاح و احیاء مراتع